VOGELTREK OP DE NEDERLANDSE BENEDENWINDSE EILANDEN

DOOR

K. H. VOOUS

(Zoölogisch Museum Amsterdam)

Onder de Noord-Amerikaanse broedvogels vindt men talrijke soorten, die de winter in tropische streken doorbrengen. Vele van hen nemen hun weg naar tropisch Zuid-Amerika over de Midden-Amerikaanse landengten; andere volbrengen de jaarlijkse grote reis via de kortere, maar gevaarlijker zeeroute. Deze laatste reis gaat hetzij over de Bahamas en de eilandenboog der Kleine Antillen naar het Zuiden, hetzij over Florida en de Grote Antillen, en daarna dwars over de Caraïbische Zee, regelrecht naar de noordkust van Zuid-Amerika. Alvorens aan de veilige tropenkust van Venezuela te landen passeren de reizigers van de tweede route de open keten van kleine kusteilanden, welke zich uitstrekt tussen Trinidad (in het Oosten) en het schiereiland La Goajira (in het Westen). De uit het Noorden komende trekvogels hebben dus een goede kans Aruba, Curaçao of Bonaire aan te doen en er korte tijd uit te rusten.

Het hierna volgende is een samenvatting van hetgeen ik in het *najaar van 1951* voornamelijk op Curaçao heb kunnen waarnemen, tijdens een studiereis welke in opdracht van de „Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen” werd ondernomen.

Om zich een beeld te vormen van hetgeen de op Curaçao vastgestelde losse feiten betekenen in het geheel van de massale herfsttrekbewegingen, moet men zich allereerst oriënteren omtrent datgene, wat bekend is van de vogeltrek langs de uitgestrekte noordkust van Venezuela. Niet beter kan dit — naar ik meen — geschieden, dan door het lezen van het volgende citaat uit een werk van Dr ALEXANDER WETMORE (*Proc. U.S. Nat. Mus.* 87, 1939, p. 179):

“There was brought home to me also more definitely than ever before the tremendous loss of life that this journey entails. The wastage of

modern human battlefields, though terrible beyond words, is as nothing in comparison. Here on this open shore small, feathered migrants often made a land fall in a state of evident exhaustion. Blackpoll warblers [*Dendroica striata*] that travel south through the Eastern United States late in September with their bodies so cased in oily fat that the skin is fairly distended reached the Venezuelan coast with the reserve entirely exhausted and even the body muscles obviously thin and wasted.

One yellow-billed cuckoo [*Coccyzus americanus*] found freshly dead in the bushes back of the beach in early morning had evidently arrived too exhausted to survive, as little remained of its once strong muscles except flaccid bands over its bones.

It was easy to visualize the hundreds and thousands that wandered over the water until they fell to drown, and the hundreds of others that arrived only to succumb to the strains imposed by the exhausting journey".

Het merendeel van de kleinere trekvogelsoorten, die de trans-caraïbische route volgen, behoort tot de groep der zgn. n a c h t t r e k k e r s . Dit zijn meestal insectenetende soorten, die de dag nodig hebben om hun voedsel te zoeken en 's nachts eenzaam of in weinig samenhangende vluchten voorttrekken, om tegen daglicht daar neer te strijken, waar hun weg hen heeft gevoerd. Tot deze groep behoren ook de vele kleine zangvogeltjes, die hun lange reis in Canada of de Verenigde Staten beginnen, voorzien van een grote hoeveelheid brandstof. Deze bestaat uit een dikke laag onderhuids vet, die het kleine vogeltje dik inpakt en die na elke nachtreis moet worden aangevuld uit het voedsel, dat op de dag wordt genuttigd. Wanneer deze vogels met een snelheid van gemiddeld 40 km per uur voorttrekken, kan elke treknacht hen bijv. $9 \times 40 = 360$ km dicht bij hun geheimzinnig doel brengen. De kortste afstand over zee tussen het eiland Hispaniola en de kust van Venezuela — de grote trans-caraïbische sprong — bedraagt ongeveer 800 km, zodat hierover rond 20 uur moet worden gevlogen. Op deze lange reis zou de korte afstand van 70 km tussen Curaçao en Venezuela nauwelijks gewicht in de schaal leggen, ware het niet, dat voor de vermoeide reizigers wel zeer duidelijk het spreekwoord geldt, dat de laatste loodjes het zwaarst wegen. Want bijna een nacht en een dag achtereen moeten de kleine reizigers voortvliegen over de uitgestrektheid van de blauwe Caraïbische Zee, waarin geen rustplaats te vinden is, anders dan die der meedogenloze golven. Het bereiken van Curaçao of een der andere voor de Venezolaanse kust gelegen eilanden moet dus als het glorieuze einde van de gevaarlijke trans-caraïbische sprong worden beschouwd. Hier kunnen de vogels rust, voedsel en drinken vinden, om vervolgens de laatste korte ruk naar Zuid-Amerika zonder grote inspanning te volbrengen. Vele gaan dan nog

honderden kilometers diep het land in, om in Venezuela of in Brazilië, soms zelfs nog verder zuidelijk de winter door te brengen. Er zijn er, die lang op Curaçao blijven hangen, maar slechts weinige blijven er overwinteren.

Met het verschijnsel van de vogeltrek op de Nederlandse Antillen werden wij op een indrukwekkende wijze geconfronteerd door het plotseling optreden — op Curaçao, in October 1951 — van honderden „blackpoll warblers” of „zwartkopjes” (*Dendroica striata*). Dit zijn kleine insectenetende vogeltjes van nauwelijks 12 cm lengte, met een fijn en puntig snaveltje en een eenvoudig groen gestreept winterkleed. Zij behoren tot de grote familie der „warblers” of Amerikaanse zangertjes (*Parulidae*). Het eerste exemplaar van deze soort, welke tevoren nog nooit op de Benedenwindse eilanden was vastgesteld, nam ik waar op 1 October, in de dichte wabi-struiken rondom een zoetwaterplasje op Malpais. In de loop van October werden zij steeds talrijker en zagen wij overal op het eiland losse troepjes van 5 tot 10 of meer zwartkopjes in de struiken voedsel zoeken. In de laatste week van October wemelde het letterlijk van deze kleine vogeltjes. Overal werden zij gezien, in de koenoekoe en in de hofjes, in de droge wabi- en indjoe-bomen en in de schaduwrijke vruchtbomen, langs de wegen en bij de huizen, zelfs op de bedrijvige „plants” van de C.P.I.M. Sommige waren zichtbaar vermoeid en slechts met moeite tot opvliegen te bewegen, andere zochten op de grond, soms zelfs op het asfalt van de wegranden naar voedsel; weer andere vlogen de huizen binnen of konden elders door mensen met de hand worden gegrepen. In November nam het aantal weer geleidelijk af. In de tweede helft van deze maand hadden alle „blackpoll warblers” Curaçao verlaten; zij waren doorgevlogen naar Venezuela en Brazilië, en gedurende ons verder verblijf op de Antillen zagen wij ze niet meer terug. — Ook op Aruba en Bonaire moet het in October en begin November van deze kleine zangertjes hebben gewemeld. Op Bonaire nam ik ze zelf waar tussen 2 en 5 November; van Aruba ontving ik de gegevens van de vogelvriend Frère ANTOON uit Oranjestad.

Al deze vogeltjes hadden een lange reis achter de rug, want het broedgebied van de „blackpoll warbler” ligt in de kreupelwoudzone van de noordelijke naaldwouden van Noord-Amerika tot ver in Alaska. Zij overwinteren — wonderlijke tegenstelling — in de tropische regenwouden van Venezuela, Brazilië en Guyana.

Hoewel bij de sectie van de op Curaçao verzamelde „blackpoll warblers” bleek, dat de meeste toch nog wel in het bezit waren

van een heel dun laagje onderhuids vet — het kenmerk van vogels tijdens hun trekperiode — waren alle vogels toch uitgesproken mager. Het lichaamsgewicht van negen individuen varieerde tussen 8 en 9 gram, gemiddeld 8,8 gram. Deze getallen kon ik vergelijken met die, welke WILLIAM BEEBE (*Zoologica* New York 32, 1947, p. 158) bepaalde voor het lichaamsgewicht van twee exemplaren van dezelfde soort tijdens het begin van de voorjaarstrek, vlak voor de grote sprong over de Caraïbische Zee, nl. op 21 April 1946 in de Portachuelo Pas van het Noord-Venezolaanse kustgebergte, ongeveer 80 km ten westen van Caracas; deze vogels wogen respectievelijk 17,5 en 18 gram, dus juist tweemaal zo veel als aan het einde van de herfstreis!

Ook de in October op Curaçao verzamelde Amerikaanse roodstaartjes (*Setophaga ruticilla*) hadden een belangrijk gedeelte van hun lichaamsgewicht tijdens hun trans-caraïbische vlucht als brandstof opgebruikt. Acht exemplaren wogen 5–7,5 gram, gemiddeld 6,2 gram. De door BEEBE (l.c.) vastgestelde gewichten van twee van een dikke onderhuidse vetlaag voorziene voorjaarstrekken uit Noord-Venezuela zijn eveneens bijna tweemaal zo groot, nl. respectievelijk 10,3 en 11 gram!

Hoe uitgehongerd en vermagerd sommige trekvogels bij hun aankomst op Curaçao kunnen zijn, bleek mij eerst recht, toen ik een op 22 October langs de St. Jorisbaai geschoten geelsnavelkoekoek (*Coccyzus americanus*) — trekvogel uit Noord-Amerika — onderzocht. Zelden zag ik een zò uitgeteerde vogel — letterlijk vel over been. Het lichaamsgewicht bedroeg slechts 33 gram, tegen 45 gram van een ander, toch ook nog mager exemplaar van diezelfde datum. Niettemin was deze luchtreiziger al weer begonnen zijn uitgeteerde lichaam van nieuwe bouw- en brandstof te voorzien en wel op een ondubbelzinnige wijze: zijn maag was boordenvol en gevuld met de stukken van een grote boomhagedis (*Anolis lineatus*) en met talrijke insecten, waaronder een kever van bijna 2 cm lengte.

Er waren in October en November nog veel meer tijdelijke gasten op de Benedenwindse eilanden. Behalve de talrijke strandvogels, die hierna nog apart ter sprake zullen komen en de reeds genoemde soorten, kan ik het volgende *lijstje* geven van 14 Noord-Amerikaanse zangvogeltjes en één ral, die alle op weg moeten zijn geweest naar hun winterkwartieren op het vasteland van Zuid-Amerika:

1. „Sora rail”, *Porzana carolina*, 23 Oct., 10 en 25 Nov. op Curaçao; 27 Nov. op Bonaire.
2. „Scissor-tailed flycatcher”, *Muscivora forficatus*, 26 Sept. en 15 Oct. op Curaçao.

3. „Purple martin”, *Progne subis*, 8 en 15 Oct. op Curaçao.
4. „Cliff swallow”, *Petrochelidon pyrrhonota*, 9 Oct. tot 30 Nov. op Curaçao en Bonaire.
5. „Bank swallow”, *Riparia riparia*, 4 Oct. op Curaçao; 3 Nov. op Bonaire.
6. „Wood thrush”, *Hylocichla mustelina*, 30 Oct. op Curaçao.
7. „Olive-backed thrush”, *Hylocichla ustulata*, 23 Oct. op Curaçao.
8. „Red-eyed vireo”, *Vireo olivaceus*, 7 Oct. op Curaçao.
9. „Bay-breasted warbler”, *Dendroica castanea*, 28 Oct. op Curaçao.
10. „Connecticut warbler”, *Oporornis agilis*, 15 Oct. op Curaçao.
11. „Mourning warbler”, *Oporornis philadelphia*, 1 Nov. op Curaçao.
12. „Scarlet tanager”, *Piranga olivacea*, 24 Oct. op Curaçao.
13. „Bobolink”, *Dolichonyx oryzivorus*, 8, 17 en 20 Nov. op Bonaire.
14. „Rose-breasted grosbeak”, *Pheucticus ludovicianus*, 5 Nov. op Bonaire.
15. „Indigo bunting”, *Passerina cyanea*, 12 Nov. op Curaçao.

De meeste van deze vogels zijn bekende doortrekkers of wintervogels in Venezuela, maar de nummers 2 en 6 zijn onbekend in Venezuela en werden nog nooit zo ver zuidelijk vastgesteld.

Naast de hierboven besproken nachttrekkers is er ook een categorie van overdag trekkende vogels, die der d a g t r e k k e r s. Hiertoe behoren onder meer de *zwaluwen*, die al vliegend hun insecten-kostje in de lucht kunnen opvangen. Voor zover bekend zijn zwaluwen geen broedvogels op de Benedenwindse eilanden. Alle aldaar vastgestelde soorten zijn trekvogels uit Noord-Amerika; drie soorten werden reeds opgenoemd in het hierboven gegeven lijstje van tijdelijke gasten (nrs 3-5). De talrijkste en bekendste zwaluwsoort van de Benedenwindse eilanden werd nog niet genoemd. Dat is de „barn swallow” (*Hirundo rustica erythrogaster*), de Noord-Amerikaanse vertegenwoordiger van de welbekende boerenzwaluw, waarvan hij in het veld door een iets dieper rossig bruin getinte onderzijde te onderscheiden is. De boerenzwaluwen verschijnen al erg vroeg in het najaar, meestal reeds begin September, maar in October en November zijn zij het talrijkst. Dan scheren zij in kleine troepjes over de droge koenoekoe-wegen, langs de kaden van de St. Annabaai en het Schottegat, langs de fel-beschenen riffen van de zuidkust, of boven de toppen der heuvels, tot boven de Seroe Cristoffel. Verreweg de meeste trekken verder, om ergens in het grote Zuid-Amerika de winter door te brengen. Tot diep in December echter troffen wij boerenzwaluwen op Aruba aan en ook in Januari en Februari werden deze vogels geregeld langs het Rifwater op Curaçao waargenomen. Zij schijnen dus ook op de Benedenwindse Eilanden te overwinteren.

In tegenstelling tot de verscheidene soorten strandvogels,

roofvogels en eenden, schijnen er toch maar weinig soorten van Noord-Amerikaanse landvogels op onze eilanden te overwinteren. De Noord-Amerikaanse bandijsvogel (*Ceryle alcyon*) en een soort waterlijster (*Seiurus noveboracensis*) namen wij gedurende alle wintermaanden, meestal op vaste plaatsen, waar; zij behoren stellig tot de overwinteraars, die 's zomers tot ver in Noord-Amerika broeden. Misschien moeten ook enkele Noord-Amerikaanse roodstaartjes (*Setophaga ruticilla*) tot deze categorie worden gerekend; de soort is in ieder geval een gewone wintervogel in Noord-Venezuela, waar wij hem ook op 9 Januari in Caracas waarnamen.

Overstelpend groot was het aantal der op de Benedenwindse eilanden doortrekkende, pleisterende en overwinterende *stelllopertjes*. Vooral in September, October en November bevolkten honderden „lopies” en „snippies” de modderige oevers van zoutpannen, lagunen en andere zoete en zoute wateren. In totaal stelden wij het voorkomen van 20 trekvogelsoorten vast, waaronder 5 soorten plevieren, 1 steenloper, 1 wulp, 1 snip, 5 soorten ruiters en 7 soorten strandlopers. Hieronder waren 6 soorten, die voorheen nog niet van de eilanden bekend waren. De meeste van deze strandvogels zijn moeilijk in het veld te determineren en hun namen zijn voor de oningewijde lezer in de regel heel weinig sprekend. Toch mag ik niet nalaten te vermelden, dat de meeste soorten afkomstig zijn uit de toendra-gebieden van Noord-Amerika en dat onder hen de grootste gevederde zwervers worden gevonden. Zo troffen wij op de ruwe koraalkusten steenlopers aan, die wij uit Nederland goed kenden, maar die tot een niet in het veld te herkennen Amerikaanse ondersoort (*Arenaria interpres morinella*) behoorden; ook drieteenstrandlopers (*Crocethia alba*) en zilverplevieren (*Pluvialis squatarola*) langs het zandstrand van Palm Beach op Aruba en langs het Pekelmeer op Bonaire. Het was een merkwaardige gewaarwording deze hoog-noordelijke broedvogels langs tropisch hete stranden waar te nemen en te bedenken, dat zij zich hier klaarblijkelijk even thuis gevoelden als langs het Nederlandse Noordzeestrand, of op de vlakten en langs de kusten van Patagonië, Zuid-Afrika, Nieuw Guinea, Australië of Nieuw Zeeland. Vele van deze reizende trekvogels vertoefden slechts voor korte tijd op de eilanden, die voor hen niet meer dan een tussenstation waren op de lange reis langs Amerika's kusten.

Hoewel niet direct passend bij het onderwerp van de vogeltrek in de strikte zin van het woord, zou ik hier toch willen vermelden,

dat diverse soorten *roofvogels*, die in de wintermaanden het landschap der Benedenwindse eilanden op zo boeiende wijze stofferen, niet tot de inheemse avifauna behoren, maar trekvogels zijn uit Noord-Amerika. Dat zijn dus in de eerste plaats de betrekkelijk talrijke visarenden (*Pandion haliaetus carolinensis*), die de bevolking kent onder de naam „gabilan de la mang” of „gabilan piscadó”; verder de zeldzame slechtvalk (*Falco peregrinus anatum*) en het smelleken (*Falco columbarius columbarius*), dat in de regel voor een kinikini (*Falco sparverius*) wordt aangezien.

Ook van de vier, tijdens ons verblijf zeer schaars op Aruba, Curaçao en Bonaire voorkomende soorten *eenden* waren drie trekvogels uit Noord-Amerika. Evenals de genoemde roofvogels hadden deze eenden zich voor de duur van de winter op de eilanden gevestigd, of leidden in die tijd een zwervend bestaan langs de gehele eilandenketen van Zuid-Amerika's noordkust. Behalve de reeds van Curaçao bekende Amerikaanse blauwvleugeltaling (*Anas discors*) stelden wij voor het eerst het voorkomen vast van de Amerikaanse smient (*Anas americana*, 13 Oct. en 16 Jan. op Curaçao; op 23 Dec. 1951 door G. J. VAN OORDT waargenomen op Aruba) en de kleine topper (*Aythya affinis*, 16 Dec. op Aruba; 27 Dec. op Curaçao).

Naast de omstreeks 53 trekvogels of wintergasten uit Noord-Amerika troffen wij op Curaçao ook een trekvogel aan van Zuid-Amerikaanse oorsprong. Dit was de „fork-tailed flycatcher” (*Muscivora tyrannus tyrannus*), een schuwe en uiterst agressieve tyran-vliegenvanger met twee opvallend lange staartveren van 20 tot 30 cm lengte. Wij namen deze vogels uitsluitend waar tussen 26 September en 15 October in de bomen langs de zoetwaterplasjes van Malpais, waar zij gezamenlijk met andere grote vliegenvangersoorten op insecten joegen. Deze vorkstaartvliegenvangers behoorden tot een geographisch ras, dat broedvogel is in Argentinië en Paraguay. Na de zuidelijke zomer (Nov.-Maart) verlaten zij hun broedplaatsen en trekken noordwaarts naar warmer streken om — na de evenaar te hebben gepasseerd — te overwinteren in de savannen-gebieden van noordelijk Zuid-Amerika. Als zodanig waren zij wel bekend uit Venezuela, maar nog niet van de Nederlandse Antillen. Toen wij ze in October op Curaçao waarnamen, waren ze op het punt om het noordelijk halfrond te verlaten en hun broedgebied, waar het nu zomer zou worden, op te zoeken.

SUMMARY

BIRD MIGRATION ON THE NETHERLANDS LEEWARD ISLANDS

The author spent seven months, from September 1951 to April 1952, in the Netherlands Antilles for making an ornithological survey of these islands on behalf of the „Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen” and sponsored by the Government of the Netherlands Antilles. During this time he was able to study some aspects of autumnal bird migration on the Netherlands Leeward Islands, Aruba, Curaçao, and Bonaire.

In the autumn many migratory birds from North America, which winter in tropical South America, are heading directly southward, neglecting the less dangerous, though longer, route over land through Middle America, but, instead, crossing the Caribbean Sea between Florida and the Greater Antilles and the coast of Venezuela. On this extremely exhausting flight hundreds of small nocturnal migrants apparently perish and drown in the Caribbean waters. Actually, in October 1951, hundreds of apparently exhausted and extremely meagre blackpoll warblers (*Dendroica striata*), migrants from northern North America, suddenly appeared on the islands, where they attracted attention of a great many of people by their large number and their remarkable tameness. The body-weight of these birds proved to vary between 8 and 9 grams, which is not more than about 50 per cent of the body-weight of individuals weighed in April by BEEBE in northern Venezuela just before the return flight over the Caribbean! Other migrants found on Curaçao in this time proved to have lost corresponding parts of their body-weight. Among these an extremely weak individual of the yellow-billed cuckoo (*Coccyzus americanus*) has been mentioned in detail.

A list of 15 species of passenger migrants, which have been observed or collected by the author in October and November 1951 on Curaçao and Bonaire has been given on p. 186-187.

Diurnal migrants include 4 species of swallows. Among these only the barn swallow (*Hirundo rustica erythrogaster*) is an abundant fall transient; some individuals remain in the islands throughout the winter.

Winter visitors are rather scarce in the islands, but the northern waterthrush (*Seiurus noveboracensis*), the redstart (*Setophaga ruticilla*), and the belted kingfisher (*Ceryle alcyon*) were locally fairly common during all winter months. This category also includes a great number of waders, some birds of prey, and a few ducks. The presence of the baldpate or American widgeon (*Anas americana*) and the lesser scaup (*Aythya affinis*) during autumn and winter in Curaçao and Aruba is noteworthy.

In addition to the number of some 53 species of North American migrants, one migrant from South America, the forktailed flycatcher (*Muscivora tyrannus tyrannus*) have been observed and collected on Curaçao between September 26 and October 15.